

תוספת למאמרו של א' בזק "גְּלָה כְבוֹד מִיִּשְׂרָאֵל אֶל הַלְקַח אֲרוֹן הָאֱלֹהִים"

הסוגיה שבה עסק הרב אמנון בזק בגליון 'מגדים' האחרון האירה קשר מיוחד בין סיפור גנבת התרפים בידי רחל ובין שביית הארון בדי פלשתים. הצד השווה שבהם הוא ייחוס כוח עצמאי לעצמים, בין אם מדובר בתרפים ובין אם מדובר בארון. פרשת שביית הארון נדרשה בדברי ירמיהו הנביא (פרק ז') כתפישה שגויה ומוטעית בעניין ארון ה'. אין ארון ה' לעצמו מושיע מיד פלשתים, ואין קדושתו נובעת מן העץ והזהב המרכיבים אותו. קדושתו היא קדושת השראת שכינה, ולכן הפיכת מחנה המלחמה למערת פריצים, המבוטאת בנשיאת הארון בידי בני עלי, מפקיעה את קדושתו. על כל אלה עמד הרב בזק והדברים לעצמם נכונים.¹ מבין שורות סיכומי דבריו עולה כי אין מדובר רק בסוגיה תנ"כית העומדת לעצמה, אלא אף בלקח לדורות. ואכן כך כתב: "...גם ארון הברית יכול להפוך לכלי אלילי, אם משמיטים את הבסיסי הראשוני של אמונה בה" (עמ' 18). מכאן החובה לנהוג באופן נכון כלפי כלי הקודש ותשמישיו.

דווקא משום כך יש להדגיש כי אין פרשת שביית הארון ולקחיה נלמדים במלואם ללא סגירת מעגל ועיסוק בסוגיית חזרת הארון למחנה ישראל. כשם ששביית הארון הביאה לנגיפת העם, כך עשתה גם חזרת הארון משדה פלשתים. הכאה זו צריכה להידרש אף היא, ואין הפרשה שלמה ללא הצגת הצד השני של המטבע. גם כאן, אין מדובר בלימוד הכתוב בלבד, אלא גם בחלק מתבנית עולם

* ראה: א' בזק, "גְּלָה כְבוֹד מִיִּשְׂרָאֵל אֶל הַלְקַח אֲרוֹן הָאֱלֹהִים" - בין רחל לאשת פינחס", מגדים, כח (תשנ"ח), עמ' 9-18.

1. לפי דעתי יש קושי מסוים בדבריו, שכן כתב "...אולם בספר שמואל, לא זו בלבד שאין ולו רמז לחטא של עבודה זרה, במות ופסלים, לא בפרק ד' ולא בפרקים שקדמו לו", ואילו בהמשך ייחד פרק העוסק בהסרת אלוהי הנכר מקרב ישראל. קשה להניח כי רק בעשרים השנה שבין מפלת אבן העזר לבין המלחמה המתוארת בפרק ז' חדרה עבודת אלילים לאומה.

העומדת מן העבר השני של ההתייחסות אל הקודש. במקום אחר הארכתני בסוגיה זו,² ואני מביאה כאן בקיצור העומד על נקודת היסוד בלבד.

מפני מה הוכה העם עם שיבת הארון?

הכתוב המתאר את שיבת הארון משדה פלשתים מדגיש שני חלקים בסיפור: החלק הראשון (שמ"א ו', יג-טו) מתאר את הפתעת העם ואת שמחתו על שיבת הארון. מן הכתוב עולה כי שיבת הארון הייתה מאורע בלתי צפוי. אנשי בית שמש קוצרים קציר חיטים בעמק, ועם ראיית הארון הם חדלים מקצירם ושמחים מאוד. בבוא העגלה לשדה יהושע בית השמשי הם מבקעים עצי עולה, והלוויים מורידים את ארון ה' אל האבן הגדולה. אין בתיאור זה צליל של ביקורת, וקשה לראות בדברים מעשה שאינו נכון.³

תיאור זה מופסק על ידי עניינים הקוטעים את מהלך הדברים (פס' טז-יח). עניינים אלה כוללים את שיבת אנשי פלשתים למקומם ואת תיאור טחורי הזהב ועכברי הזהב. נראה בעליל כי קטיעה זו אכן מפרידה באופן מלאכותי בין תיאור התגובה החיובית של אנשי בית שמש לבין הביקורת עליה.

ביקורת זו והתגובה עליה מופיעות בפסוקים יט-כא. הכתוב אומר כי ההכאה באה "כִּי רָאוּ בְּאֵרוֹן ה' ", אך לא נתפרש מה טיבה של ראייה זו. רד"ק מציע ארבעה פירושים:

1. בשם התרגום: "על דחדיאו בארון ה' " (בנוסח יונתן שלפנינו תוספת: "כד גל"). הביקורת על השמחה אינה מובנת, ואף רד"ק אינו מבארה. ייתכן כי הביקורת היא על היעדר היראה - תחת היראה הנדרשת במגע עם ארון ה' מגיבים אנשי בית שמש ברגש שמחה.

2-3. רד"ק מביא שני פירושים בשם חז"ל: ראשון בהם - "שהיו קוצרים ומשתחווים" - הוא ביקורת על אי הפסקת הקציר. אמנם אין הכתוב מתאר כי המשיכו לקצור; ולהפך, נראה מהתיאור כי הקציר פסק. נראה כי חז"ל מבטאים ביקורת על יחס פושר לשיבת הארון. מדובר בשמחה וברגש של סיפוק, אך לא בתגובה בעצמה הראויה לשיבת ארון ברית ה' יושב הכרובים.

2. 'ותשובתו הרמתה', בתוך: שם לשמואל - אסופת מאמרים לספר שמואל, ספר זיכרון לשמואל לשם, הוצאת המשפחה, רמת מגשימים, ה'תשמ"ט, עמ' 62-77.

3. הרב י' בן-נון רואה בעצם ההקרבה על הגבול חטא. ראה דבריו, 'נחלת בנימין - נחלת שכניה', בתוך: לפני אפרים ובנימין ומנשה - קובץ מחקרים ותגליות בגאוגרפיה היסטורית, הוצאת המדרשה בארץ בנימין, ירושלים תשמ"ה, עמ' 45. כאמור, אין אנו מוצאים לכך ראייה במקרא עצמו.

פירוש שני בשם חז"ל: לעג לארון. הכיוון הוא אותו כיוון, אך בעצמה חריפה בהרבה. נפילת הארון בשבי היא שגרמה לזלזול בו. זלזול זה ממשך אף עם שיבתו, וראה דברינו להלן.

4. רד"ק בשם עצמו: העונש בא על כי פתחו את הארון לראות מה בתוכו. כנגד אזהרת התורה שלא לראות בארון ה' באו פריצה אל הקודש פנימה ואיבוד תחושת הייחוד והריחוק שארון ברית ה' מחייב.

הצד השווה שבפירושים כולם הוא כי יחסם של אנשי בית שמש אל הארון גבל בביזיון. כאן מדובר ביחס הפוך מאשר זה ששלט בכיפה בעת הבאת הארון לאבן העזר. בעוד שם יחס העם לארון כוחות גדולים מדי, כאן מדובר בזלזול ובביטול. כנגד בני עלי המלוים את הארון, כאילו בו טמונה הצלחת ישראל במלחמה, נוהגים אנשי בית שמש בכיוון ההפוך - אין לשיבת הארון משמעות בדומה לשיבתה של השראת שכינת ה' לעם ישראל.

כיוון פרשני זה מתחזק מאוד לאור תוצאות ההכאה. הכתוב מלמד כי בעקבות הכאת ה' אמרו אנשי בית שמש: "...מי יוכל לעמוד לפני ה' האלהים הקדוש הזה ואל מי יעלה מעלינו" (ו', כ). הנחה פרשנית סבירה היא כי התגובה מלמדת על מטרת ההכאה: כיוון שהכאת ה' הביאה להכרה כי לא ניתן לעמוד בפני האלוהים הקדוש הזה, ניתן להסיק כי זו ההכרה שהייתה חסרה קודם לכן. על ידי ההכאה חזרו כבודו ומעמדו של הארון למקומם. דברים אלה עולים בקנה אחד עם הביטוי "כִּי רָאוּ בְאֲרוֹן ה' " ועם הכיוון הפרשני המצוי בפירושי הרד"ק שהובאו לעיל.

אם אכן זהו הכיוון הנכון, נראה כי כך הם פני הדברים: ההסתמכות על הארון בעת הבאתו למחנה המלחמה נבעה מן ההנחה שריבונו של עולם לא יניח לארון ליפול בשבי, מכיוון שנפילת הארון בשבי היא חילול השם, ולפיכך לא יינגף מחנה ישראל. הסיפור עצמו מגלה כי אין הדברים כך. נפילת הארון לא הביאה לחילול השם. למרות שעם ישראל ניגף במערכה, הארון דווקא קידש את שם ה' במכות השונות שבאו על אלילי פלשתים.

אמנם, מעללי הארון בשדה פלשתים לא נודעו לעם ישראל. כל שידעו הם ההכאה שספגו ונפילת הארון ביד פלשתים. לפיכך, שביית הארון הביאה את עם ישראל למסקנה הפוכה. אם בעת הבאת הארון ייחסו לארון כוחות אלוהיים גדולים, כעת התברר כי סר כוחו מעליו, ואין הוא אלא סמל לאומי. העימות בין היחס לארון לפני הנפילה בשבי ובין נפילתו הביא את העם למסקנה כי אין כוח בארון ברית ה', והוא מאבד את משמעותו לחלוטין.

כיוון שכך, מדגיש הכתוב בעת שיבת הארון כי שתי תגובות לעם. מחד גיסא תגובת שמחה על שיבת הארון למחנם ועל העובדה כי הפלשתים אינם מחזיקים עוד

בארון. מאידך גיסא, היחס לארון היה כאל עניין סמלי בלבד, ועל כן ניתן היה "לראות בו", ואף לבזותו. זוהי התייחסות הפוכה מזו ששררה בעת שבייתו בקרב אבן העזר.

גם על כך נענשים ישראל. כשם שהוכה מחנה ישראל בעת שייחס לארון כוח העומד בפני עצמו, כך מוכה הוא בעת שאין הוא מייחס לארון חשיבות אלוהית כלל. היחס לארון מצוי על גשר צר מאוד, ושני תהומות אורבים לו משני הצדדים. תהום אחד בואר היטב בדברי א' בזק, והוא התהום של ייחוס כוחות מאגיים לארון עצמו ושל קריאת 'היכל ה' היכל ה' המה' ביחס למקדש. אולם מנגד אורב תהום אחר, הפוך בכיוונו: ההתייחסות המוטעית לארון, כאילו אין הוא נושא את דבר ה' בתוכו ואין הוא מניס אויבים. ואין הדברים כך, שהרי בעת השראת שכינה על הארון הוא מהווה 'כלי מרכבתו' של הקב"ה, וקדושה רבה מצויה בו.

על כן, לא פחות מהדגשת היחס השגוי המאדיר את הארון ואת מקום המקדש יותר מהמצוי בהם באמת, יש לעמוד על יחס שגוי הפוך המנמיך את קומתם לכדי סמל לאומי וביטוי חיצוני בלבד. שתי פרשיות אלו - השבייה והשיבה גם יחד - מלמדות על היחס הנכון לארון ולמקום הקודש. שתיהן יחד אף עשויות ללמד על יחסנו המיוחד למקום אשר בחר ה' לשכן שמו שם.